

TOIVO MIKAEL
KIVIMÄKI

1886 · 5 · 6 · 1956

Juhlajulkaisu

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

TÄTÄ JULKAISUA ON PAINETTU
1400 NUMEROIMATONTA JA 100
NUMEROITUA KAPPALETTA

ISBN 978-951-855-880-7 (PDF)

SUOMALAISEN
LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
C-SARJA N:o 4

TOIVO MIKAEL KIVIMÄKI

Juhlajulkaisu

TOIMITUSKUNTA

AARNE REKOLA

A. R. HEIKONEN A. K. IKKALA

REINO ERMA

Toivo Mikael Kivimäki

Kuluvan vuoden kesäkuun 5 päivänä täyttää 70 vuotta maamme oikeustieteellisen tutkimuksen ehkä arvovaltaisin elossa oleva edustaja, tunnettu yhteiskunnallinen toimihenkilö, siviilioikeuden professori, molempien oikeuksien tohtori Toivo Mikael Kivimäki. Kun hän samalla luopuu virastaan ja siirtyy eläkkeelle, on syytä luoda lyhyt katsaus hänen tähänastiseen elämäntyöhönsä.

Professori Kivimäki on syntynyt 5 päivänä kesäkuuta 1886 Tarvasjoella kansakoulunopettaja Frans Mikael Kivimäen ja tämän vaimon Matilda Josefina Bromanin avioliitosta. Oppikouluopintonsa Toivo Mikael Kivimäki suoritti Tampereen Reaalilyseossa, tuossa oppikoulussa, josta lainopillinen tiedekunta on saanut useita muitakin professoreitaan. Ylioppilaaksi hän tuli 29 päivänä toukokuuta 1905, ollen niin kuin tavallisesti, luokkansa priimus ja saaden koulusta lähtiessään näkyviksi matkaeväikseen, paitsi todistukseensa yleisarvosanan laudatur, koulun silloin jakaman suurimman stipendin 100 markkaa. Oikeustutkinnon hän suoritti puoli kolmatta vuotta myöhemmin sekä molempien oikeuksien kandidaattitutkinnon v. 1912. Tohtoriksi hän väitteli v. 1924.

Kivimäen ensimmäiseksi pysyväiseksi toiminta-alaksi tuli asianajotoiminta, jota hän harjoitti vv. 1912—20 Turussa Lakiasiaintoimisto Kivimäki & Tulenheimon osaomistajana — toisena osakkaana varat. Eino Tulenheimo. Nähtävästi väitöskirjatyönsä takia hän viimeksi mainittuna vuonna luopui tästä toimialasta ja siirtyi joksikin aikaa Helsinkiin lainvalmistelukunnan jäseneksi. Pian hän kuitenkin palasi Tur-

kuun Länsi-Suomen Osakepankin — myöhemmin Maakuntain Pankki Oy:n johtokunnan jäseneksi, missä tehtävässä hän oli vv. 1924—31. Viimeksi mainittuna vuonna hänet nimitettiin nykyiseen virkaansa, Helsingin yliopiston siviilioikeuden professoriksi.

Edellä lyhyesti hahmoteltujen tehtävien rinnalla Kivimäki on monin tavoin osallistunut valtiolliseen ja muuhun yhteiskunnalliseen elämään. Niinpä hän toimi v:sta 1922 alkaen miltei yhtämittaisesti vuoteen 1940 eduskunnan jäsenenä. Maan hallituksessa hän on ollut sisäasiainministerinä vv. 1928—29, oikeusministerinä vv. 1931—32 ja pääministerinä vv. 1932—36. Niin ikään hän on toiminut puheenjohtajana tai jäsenenä varsin monissa valtion komiteoissa ja kunnallisissa lauta- ja johtokunnissa sekä eräiden talouselämän yhteisöjen johtoportaisissa.

Kun seuraavassa pyritään aluksi selvittämään professori Kivimäen tieteellistä tutkijatoimintaa, voidaan alkaa hänen väitöskirjastaan »Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu», joka professori *Chydeniuksen* toimiessa vastaväittäjänä tarkastettiin 25 päivänä huhtikuuta 1924. Väitöskirjansa alussa Kivimäki selostaa asianajotoimen kehitystä eri maissa aina vanhalta ajalta nykyaikaan asti sekä asianajajan julkisoikeudellisia velvoituksia ja hänen rikosoikeudellista vastuutaan. Käsitellessään kysymystä asianajosopimuksen oikeudellisesta luonteesta Kivimäki selittää sen KK 18 luvussa tarkoitetuksi toimeksiantosopimukseksi eikä esim. erityiseksi sui generis-luontoiseksi sopimus-tyypiksi. Kysymykseen, missä määrin asianajaja saa luottaa päämiehensä tiedonantoihin, Kivimäki näyttää vastaavan, että jos asianajaja tietää vastapuolen jonkin ilmoituksen todeksi, mutta kiistää sen, häntä on rangaistava OK 14: 8 mukaan. Siirtyessään käsittelemään kysymystä, mitä asianajajan siviilioikeudellisella vastuulla on ymmärrettävä, Kivimäki tekee eron asianajajan kontrahtivastuun ja hänen ulkokontradillisen vastuunsa välillä sekä selvittelee asianajajan culpa-kysymystä, samoin kuin kysymyksiä asianajajan vastuusta vastapuolelleen ja apulaisensa toimista, kuin myös niissä tapauksissa, joissa useat harjoittavat asianajoa yhdessä.

Pitkääaikaisen asianajotoimintansa johdosta Kivimäellä on ollut mahdollisuus hyvin arvioida se, mitä asianajajalta voidaan vaatia ja mitä ei. Näissä olosuhteissa luulisi, että kun hän on joutunut katselemaan asianajajan toimisuhdetta etupäässä tämän kannalta, hän voisi, tieteellisesti käsitellessään asianajajan siviilioikeudellista vastuuta, joutua tekemään sen ehkä liian paljon asianajajan näkökulmasta lähtien. Tällainen oletamus olisi kuitenkin erehdys. Niin kuin Kivimäen muussakin myöhemmässä toiminnassa on havaittavissa, hän asettaa itselleen ja siis myös omalle toimialalleen varsin korkeat eettilliset vaatimukset. Jos, niin kuin tämän kirjoittaja, itsekin tuntee asianajotoimintaa, miltei hämmästyttävää sitä laajaa vastuuta, minkä Kivimäki tutkimuksessaan asettaa asianajajalle. Kun hän esim. asettaa asianajajan virheellisen menettelyn aiheuttaman vahingonkorvausvastuun riippumaan siitä, onko asianajaja tuntenut vakaantuneen oikeuskäytännön ja muustakin oikeuskäytännöstä ennakkopäätökset, jotka kohdistuvat asianajotoiminnassa säännöllisesti uudistuviin oikeustapauksiin ja on koottu lakikirjoihin, oppikirjoihin tai systemaattisesti muutoin asianmukaisesti järjestettyihin, painosta julkaistuihin hakemistoihin ja vaatii vielä, että asianajajan on hallittava kulloinkin yleisessä käytännössä oleva lainopillinen kirjallisuus, hämmästyttää sen mittapuun ankaruus, jota tekijä on asianajajan vastuun rajoja määrittellessään käyttänyt. Ja kun vielä ottaa huomioon, että asianajotoiminnassa, sellaisena kuin miksi se meillä on muodostunut, on yleensä mahdollisuus yhden asian tutkimiseen uhrata vain verraten vähän aikaa, tulee tämä asianajajalle asetettujen vaatimuksien suuruus vielä selvemmäksi. Sellainenkin käytännölle vieraana pidetty lakimies, kuin *Chydenius*, lausui vastaväittäjänä, että Kivimäen mukaan meillä etiikka samoin kuin ulkomailla asianajokorporaatioissa vakiintunut tapa asettaa asianajajalle suurempia vaatimuksia kuin laki. Ja Kivimäen omalta osalta *Chydenius* totesi, että tämä asettaa asianajajalle, jonka tehtävä on usein erittäin arkaluontoinen, sekä yleiseltä kannalta että päämiehen hyväksi korkeita eettillisiä vaatimuksia.

Haluamatta kieltää Kivimäen tekemien johtopäätösten oikeellisuutta tuntuu toisinaan siltä, että hänen asianajajalle asettamiensa vaatimuk-

sien täyttäminen voi muodostua varsinkin tavalliselle yleisasianajajalle miltei ylivoiimaiseksi. Mutta joka tapauksessa hänen asettamansa päämäärän: päästä asianajotoiminnassakin mahdollisimman suureen täydellisyyteen, täytyy olla oikea.

Yleisenä arvosteluna teoksesta asiantuntijat ovat eri yhteyksissä todenneet sen muodoltaan ja sisällöltään runsaasti ylittävän sen, mitä tohtorinväitöskirjalta voidaan kohtuudella pyytää.

Seuraava Kivimäen laajempi tutkimus oli v. 1927 ilmestynyt »Työlakko yksityisoikeudellisilta vaikutuksiltaan». Tässä teoksessaan tekijä tarkastelee työlakon olemusta ja historiallista kehitystä sekä oikeutusta ja sen vaikutuksia oikeustoimiin ja sopimussuhteiden päättymiseen ynnä työlakosta aiheutuvaa vahingonkorvausvelvollisuutta. Teoksen historiallisessa katsauksessa todetaan tämän yhteiskunnallisen ilmiön olevan synnyltään vanhan ja viitataan mm. siihen oletukseen, että jo Israelin lasten pako Egyptiin olisi aikoinaan ollut eräänlainen työlakko. Työlakon olemusta koskevassa teoksen osassa annetaan tarkka selvitys lakon eri ilmenemismuodoista ja osoitetaan lakon rajat muihin läheisiin käsitteisiin, mm. boikottiin nähden, mitä tekijä myöhemmin on joutunut erikseenkin käsittelemään.

Sikäli kuin työntekijällä yksityisesti on oikeus kieltäytyä työstä, on sellainen oikeus tekijän mielestä joukkokieltäytymiseen, ja tätä kieltäytymisoikeutta on pidettävä subjektiivisena oikeutena. Mutta jos yksityisellä työntekijällä ei ole oikeutta lakon tekemiseen, lakko ei tule oikeaksi myöskään sen johdosta, että se tapahtuu joukkotoimintana, eikä työntekijällä ole tähän vedoten oikeutta välipuhettaan irtisanomatta jättää työtänsä, jos irtisanominen työ sopimuksen mukaan on työsuhteen päättymiselle ollut tarpeen. Mutta tekijä katsoo vielä, että vaikka työstä kieltäytyminen saattaisikin yksityisenä tekona olla luvallinen, se voi useamman yhteisesti suorittamana eräissä tapauksissa täyttää rikoksen tunnusmerkit, esim. sairaanhoitajattarien osalta RL 44:2 mukaan. Eräissä tapauksissa työlakko voi muodostua laittomaksi pakottamiseksi tai kiristykseksi tai ehkäpä luoda tilaisuuden kiskomisen harjoittamiselle. Hyvien tapojen vastaisena tekijän mielestä on pidettävä korpi-

lakkoa ja muuta villiä työlakkoa samoin kuin lakkoa, johon ryhdytään yksistään toisen osapuolen vahingoittamiseksi. Samoin on hyvän tavan vastainen lakko, jonka tekemisen perusteena on vaatimus, ettei työnantaja saisi työssään pitää muita kuin järjestyneitä työntekijöitä, koska laki tai yleinen oikeuskäsitys eivät rajoita työnantajan oikeutta ottaa työhönsä, kenet haluaa.

Teosta voidaan pitää varsin perusteellisena selvityksenä tästä nykyisessä yhteiskunnassa yleisestä työmarkkinajärjestöjen välisestä taistelumuodosta. Teoksella on myös ilmeisesti ollut huomattava merkitys työlaksoon liittyvien oikeudellisten käsitteiden selvittelylle, vaikkei se nähtävästi olekaan siinä määrin, kuin olisi ollut toivottavaa, päässyt vaikuttamaan työlakkomennettelyn kehittymiseen täysin laillisia periaatteita seuraavaksi. Voidaan kuitenkin toivoa, että sen sisältämiä ajatuksia tullaan työtaisteluissa jatkuvasti entistä suuremmassa määrässä noudattamaan ja että nämäkin yhteiskuntaelämän ilmiöt saavat demokraattisen yhteiskuntajärjestelmän puitteisiin täysin soveltuvan luonteen. Varsin ansiokas on teoksen työlakosta aiheutuvaa vahingonkorvausta koskeva osa. Teosta on yleisessä arvostelussa pidetty erittäin sisältörikkaana ja suuria vaatimuksia vastaavana oikeudellisena tutkimuksena.

Ns. hiljaisina vuosinaan Kivimäki valmisti kolmannen laajan tutkimuksensa »T e k i j ä n o i k e u s», joka ilmestyi v. 1948. Se on tutkimus kirjailijan, taiteilijan ja tiedemiehen oikeudesta teokseensa.

Tämän teoksensa alkulauseessa tekijä jo esittää tutkimuksensa periaatteellisen peruskysymyksen: mitä oikeushyvä, tekijän persoonallisuuttako, joka tulee esiin hänen teoksessaan, vai hänen varallisuusetujaan on pidettävä tekijänoikeuden ytimenä. Kivimäki vastaa, kysymyksestä syntyneitä eri teorioja tarkasteltuaan, tähän kysymykseen, että teosta suojataan sen persoonallisen erikoisuuden vuoksi, jonka tekijä teokseensa tuo ihmiskunnan sivistysaarteistoon. Sen johdosta teos on tekijänoikeudellisesti suojattu ja tekijänoikeuden tehtävänä on teoksesta ilmenevän persoonallisuuden turvaaminen. Vaikka tekijänoikeuksia koskevan lainsäädännön tehtävänä tämän ohella myös on tekijän taloudellistenkin etujen turvaaminen, se ei ole lainsäädännön pääasiallinen tar-

koitus. Kivimäen mielestä tekijänoikeus ei ole »palkkalakia» tämän sanan tavanomaisessa merkityksessä. Näin ollen Kivimäki määrittelee tekijänoikeuden tekijän persoonallisuutta ilmentäväksi oikeudeksi, jolla on taloudellisia vaikutuksia. Se on siitä syystä luettava ns. persoonallisuus- eli persoonaoikeuksiin, joiden kohteena ovat aineettomat eli immateriaaliset oikeushyvät. Tämän kannanotto osoittaa jälleen sitä voimakasta eettistä pohjaa, jolle Kivimäen tuotanto ja julkinen toiminta muutoinkin rakentuvat. Teoksessaan tekijä on ottanut tarkastelun kohteeksi jotenkin kaikki asiaa käsittelevässä tieteisopissa ja lainsäädännössä esiintyvät kysymykset. Se antaa varsin rikkaan ja käyttökelpoisen selvityksen tästä yhä tärkeämmäksi muodostuvasta ja varsinkin kulttuurielämää läheltä koskevasta oikeuselämän alasta.

Kivimäen monet muutkin oikeustieteelliset teokset ovat varsin merkityksellisiä. Erityisesti mainittakoon niistä vielä jo useampana painoksena ilmestymään ehtinyt oppikirja »Siviilioikeuden yleiset opit», — ensimmäinen painos v. 1944 — joka suppeassa, selväpiirteisessä muodossa esittelee Suomen yksityisoikeuden järjestelmän yleisperiaatteet. Vielä mainittakoon tekijän yhdessä eräiden muiden henkilöiden kanssa julkaisemat asutuslainsäädäntöä koskevat tutkimukset (*Kotonen—Kivimäki*, »Asutuslaki» v. 1924 ja *Parkkali—Kivimäki*, »Asutuslaki» v. 1939).

Erittäin rikassisältöisiä ovat olleet monet Kivimäen varsin runsaista eri aikakauskirjoissa julkaisemista oikeudellisista tutkielmista, joille usein on ollut ominaista se, että ne ovat käsitelleet meillä vähän tunnettua, mutta käytännöllisesti tärkeitä kysymyksiä. Monet näistä tutkielmista ovat herättäneet huomattavaa kiinnostusta. Niinpä »Lakimies»-aikakauskirjasta jouduttiin eräänä vuonna ottamaan lisäpainos vihosta, jossa oli eräs Kivimäen artikkeli, koska sen yksityisnumerot loppuivat kesken. Näistä tutkielmista mainittakoon tässä vain »Uusia virtauksia sivililainopin alalla» (*Defensor Legis* 1921 s. 367 ss.), »Lainkäytön ja oikeustieteen oikeutta kehittävästä merkityksestä» (*Lakimies* 1937 s. 476 ss.) ja »Tunneperäisistä tuomioista» (*Defensor Legis* 1952 s. 347 ss.). Sanoissa kirjoituksissaan Kivimäki pyrkii osoittamaan, että vaikka laki ei

olekaan aukoton, itse oikeus on kuitenkin sitä ja että käsitys ns. tunneperäisistä tuomioista ei voi olla oikea, vaan riippumattoman tuomioistuinten tulee aukkotapauksissakin arvioida, mitä asiassa kussakin tapauksessa on pidettävä yhteiskunnallisen katsantotavan mukaisena tuomio-normina. Näitä ajatuksia professori Kivimäki teroitti oppilailleen vielä viime huhtikuun 26 päivänä pitämässään viimeisessä kateederiluennossaan. Kivimäen tutkielmien tämän enempään käsittelyyn ei tässä ole tilaisuutta, niin houkuttelevaa kuin se monessakin suhteessa niiden sisäl-lön johdosta saattaisi olla.

Kun luodaan yleissilmäys professori Kivimäen tutkijatyön koh-teisiin, voidaan havaita, että vaikka hänen tutkimuksensa ovatkin koskeneet osittain varsin laajoja aloja, niiden esineenä on kuitenkin pääasiallisesti ollut ihmistyö — tämän sanan laajassa merkityksessä. Hän on tutkimuksissaan käsitellyt inhimillisen työn suojaksi kehitettyjä oikeusperiaatteita aina muinaisroomalaisesta orjan kontrahdistä lukien sen uudenaikaisimpiin, tekijän oikeutta työnsä tuloksiin koskeviin ilme-nismuotoihin asti. Kuitenkin Kivimäki on tutkimuksissaan kohdis-tanut huomionsa ensi sijassa työoikeuden yksityisoikeudellisiin ilmiöi-hin ja jättänyt sen julkisoikeudellisen sektorin enemmän syrjään. Osittain tästä ja osittain Kivimäen tutkijaluonteen lievästä konservatiivi-suudesta johtuu, että hänen tuloksensa eivät ehkä aina ole tyydyttäneet jyrkempien modernistien vaatimuksia. Kivimäen tutkimustyön kautta ihmistyön oikeudellinen asema yhteiskunnassa ja sen eri ilmenemis-muodot ovat joka tapauksessa meidän oikeuselämässämme saaneet aivan uuden valituksen siten, että alan suuret suuntaviivat ovat tulleet selvästi tajuttaviksi samalla kun esityksen detaljirikkaus antaa lukijoille milteipä täydellisen kuvan myös käsiteltävien aiheiden yksityiskohdista. Kivi-mäen kasuistiikka osoittaa, niin kuin eräässä yhteydessä on todettu, »että hän hyvin tuntee käytännöllisen oikeuselämän, jonka vaatimuksia hän kokeneen lakimiehen aistilla koettaa tyydyttää». Siten Kivimäen teokset ovat samalla kertaa arvokkaita tieteellisiä tutkimuksia ja ansiokkaita käsikirjoja niille, joiden täytyy saada nopeasti vastaus johonkin esille tulleetseen kysymykseen.

Kivimäen tutkimusten järjestelmässä eivät vaativatkaan arvostelijat ole yleensä löytäneet huomauttamista, mikä lähinnä johtunee siitä, että hänen lukeneisuutensa on tunnetusti suuri ja että hän on aina, niin kuin mm. *Cederberg* eräässä asiantuntijalausunnossaan toteaa, perinpohjin perehtynyt kulloinkin käsiteltävään olevaan aiheeseen ja hallitsee sen täydelleen. Tämän lisäksi hän huomattavan synnynäisen lahjakkuutensa avulla on kyennyt mielikuvituksessaan näkemään kulloinkin valmistelemansa tutkimuksen kokonaiskuvan kaikkine yksityiskohtineen. Ja Kivimäen esitystapa on kauttaaltaan huoliteltua ja paikalleen osuvaa ja hänen tyyliinsä selkeätä ja keskitettyä. Hänen tapansa selostaa muiden ymmärrettäväksi tieteellisiä konstruktioita on, niin kuin *Charpentier* eräässä asiantuntijalausunnossaan sanoo, »kiitettävä» ja kiitettäväksi on samassa yhteydessä selitetty myös Kivimäen laintulkintakyky ja lain tuntemus.

Edellä on jo selostettu sitä korkeata yhteiskunnalliseetillistä tasoa, joka on tunnusmerkillistä Kivimäen koko tuotannolle, ja korottaa suuressa määrässä sen arvoa ja merkitystä. Mutta tämä piirre: korkeiden eetillisten vaatimusten asettaminen itselleen ja omalle ympäristölleen on ilmennyt myös Kivimäen muussakin julkisessa toiminnassa, ei vähiten virkamiehenä. Hänellä on vielä jossakin määrin jäljellä aikaisemmalle liberalistiselle ajatustavalle ominaista, nykyisin monesti jo liian sinisilmäiseksi tuomittua »maisteri-idealismia», joka yleensä on jo saanut väistyä yhteiskunnallisesta elämästä ja jonka tilalle on yhä enemmän astumassa taloudellisten intressijärjestöjen enemmän yleisestä yhteis-edusta piittaamaton keskinäinen taistelu yhteiskunnan eduista. Tähän taisteluun virkamieskuntakin samoin keinoin muiden ryhmien kanssa alkaa yhä runsaammin osallistua, mutta Kivimäki ei näytä tällaista toimintaa hyväksyvän. Toisaalta tämä hänen pidättyvä, ehkä saisi sanoa »vanhahtava» asennoitumisensa tällaisiin kysymyksiin on ilmeisesti vaikuttanut siihen, että hän on tutkimuksissaan kyennyt rauhallisesti ja objektiivisesti käsittelemään sellaisiakin yhteiskunnallisesti ja talouspoliittisesti arkoja kysymyksiä, kuin juuri työoikeudelliset kysymykset ovat.

Vaikka Kivimäen tutkijantyö on tuloksiltaan huomattavan runsas, ei tämä runsaus kuitenkaan ole ensi sijaisesti hankkinut hänelle tutkijoittemme keskuudessa sitä arvovaltaista asemaa, mikä hänellä on, vaan on se enemmänkin tapahtunut hänen yllä kuvatun yleisen asennoitumisensa johdosta ja hänen tutkimustensa perusteellisuuden ja luotettavuuden sekä niissä joka askel ilmenevän kiinteyden ja arvostelukyvyn ja taidon takia, joka antaa niille niiden oman erityisen sävynsä.

Yliopistolainsäädännön mukaan yliopiston tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta ja tieteellistä sivistystä Suomessa sekä kehittää maan nuorisoa kykeneväksi palvelemaan isänmaataan. Tämä määritelmä soveltuu sellaisenaan tietenkin myös yliopiston professorien virkatoimintaan. Määritelmässä mainituista kahdesta tehtäväryhmästä pidetään usein esim. virkapätevyyttä ratkaistaessa asianomaisen tieteellisiä tutkimussaavutuksia tärkeämpinä kuin nuorison kasvattamiskykyä. Kuitenkaan ei ihmisen suoritettavana voine olla arvokkaampaa tehtävää, kuin suurten nuorisojoukkojen elämän kehityksen ohjaaminen, niin suuressa määrin kuin tämä usein unohdetaankin. Kun siis arvostellaan professori Kivimäkeä yliopiston opettajana, ei ole oikeutta sivuuttaa myöskään hänen merkitystään erityisesti nuorison kasvattajana.

Professori Kivimäen professorikausi on ajallisesti kestänyt suunnilleen vuosisadan neljänneksen. Mutta yliopiston ja opiskelleen nuorison kannalta on valittaan todettava sen tehokkaana työaikana kestäneen vain runsaat kymmenisen vuotta. Pienen maan alituinen puute kyvykkäistä miehistä aiheutti näet aikoinaan sen, että Kivimäkikin on joutunut olemaan paljon poissa virkansa hoidosta. Aluksi sen esti kunnolla edes alkamasta hänen toimintansa maan hallituksessa ja eduskunnassa, sitten sotien aikainen toiminta maan lähettiläänä Berliinissä ja lopuksi sotien jälkeen »sotasyyllisenä» vankilassa vietetty aika.

Tämän tehokkaan opettaja-aikansa suhteellisesta lyhyydestä huolimatta professori Kivimäki on varmaankin kuitenkin niiden oppilaiden mielissä, joita hän on opettanut, parhaiten pysyviä opettajia. Jo hänen koeluentonsa yhteydessä todettiin hänen luennoimistapansa »erittäin

hyväksi». Kuulijoiden kertoman mukaan hänen luentonsa ovat olleet perusteellisesti valmisteltuja ja niille on ollut ominaista looginen selväpiirteisyys. Hänen »mainioksi» kuvattu esitystapansa on suuresti helpottanut akateemisen nuorison oikeudellisen tietämisen oppimista. Hänen luennoillaan kuulijat ovat — niin kuin eräs ylioppilas kerran julkisesti selitti — havainneet olevansa tekemisissä huomattavan persoonallisuuden kanssa. Oikeusmoraalin merkitystä hän teroitti oppilailleen vielä jäähyväisluennossaan. Myös kuulustelijana hän on ollut kunioitettu ja pidetty. Ja pitemmälle ennättäneiden opiskelijoiden väitöskirjatyön ohjaajana ja arvostelijana hän on ollut myöntämielinen ja hienotunteinen. Sen saattavat useat — ja näiden joukossa allekirjoittanutkin — suurella kiitollisuudella todeta.

Mutta myös varsinaisen opettajatyönsä ulkopuolella Kivimäki on aikaansa ja vaivojansa säästämättä osallistunut ylioppilaiden harrastuksiin ja siten tälläkin tavoin huomattavasti vaikuttanut nuorison kehitykseen. Hän on ollut usein nähty vieras lainopinylioppilaiden yhdistyksen Pykälän kokouksissa ja kuulunut mm. pitkät ajat ylioppilaskunnan taloustoimikuntaan. Ja aikoinaan hän osittain omin varoin perusti tiedekunnan oppikirjapuutteen poistamisesta huolehtimaan erityisen säätiön, hankkien sille myös muilta avustusta, ja tämä säätiö onkin voinut saada aikaan käytettävissä olevien oppikirjojen lisääntymistä. Myös Kivimäki on asettunut monella tavoin käytettäväksi yliopiston hallinnon tehtäviin, toimien mm. useita vuosia yliopiston apteekin erinäisissä piireissä varsin vähän suosiota nauttivissa johtokunnan jäsenen ja puheenjohtajan tehtävissä. Varsin suuriarvoiseksi on arvioitava myös se suomalaisen kulttuurielämän hyväksi tehty työ, minkä professori Kivimäki on eri muodoissa ja eri aikoina suorittanut Turun Suomalaisen yliopiston hyväksi. Hän on tiettävästi ollut yksi tämän yliopiston perustamiseen voimakkaimmin vaikuttaneista henkilöistä ja sittemmin sen henkisistä tuista. Kiitollisuutensa osoittamiseksi tätä hänen työtään kohtaan yliopisto on kutsunut hänet kunniajäsenekseen.

Kun selvitetään professori Kivimäen merkitystä maan oikeuselämälle, ei ole myöskään unohdettava hänen toimintaansa maan asianajaja-

kunnan hyväksi. Nähtävästi hän jouduttuaan väitöskirjatyönsä yhteydessä varsin perusteellisesti perehtymään eri maiden asianajajajärjestöjen toimintaan sekä tällöin havaitsemaan, miten monella tavoin nämä järjestöt ja niiden toiminta, kun niitä asiallisesti hoidettiin, saattoivat vaikuttaa maan oikeuselämää kohottavasti, tajusi voimakkaasti tällaisen järjestön tarpeellisuuden. Kivimäellä olikin v. 1919 tapahtuneessa Suomen Asianajajaliiton perustamisessa tärkeä asema ja hänestä tuli mm. liiton ensimmäinen sihteeri. Siten hän ilmeisesti joutui antamaan alun niille arvokkaalle perinteille, joille liiton toiminta on myöhemminkin rakentunut ja kohonnut siitäkin huolimatta, ettei liitto ole valtiovallan taholta saanut sen tarkoituksien toteuttamisen ja yleisen oikeuselämän tarpeiden vaatimaa lainsäädännöllistä tukea. Kivimäellä oli huomattava osuus myös Defensor Legiksen perustamisessa ja hän järjesti sen tarvitseman aineellisen tuen hankkimistyön. Aikakauskirjan perustamisesta alkaen hän on ollut sen — tosin ei tietävästi paljon työtä antaneen — toimituskunnan jäsenenä.

Vaikka tässä lähinnä kuvataankin professori Kivimäkeä lakimiehenä, ei voida kuitenkaan kokonaan sivuuttaa hänen toimintaansa eduskunnan ja maan hallituksen jäsenenä. Onhan tämä toiminta, varsinkin toiminta oikeusministerinä ja eräissä eduskunnan valiokunnissa, huomattavalta osalta myös lainsäätämistyötä ja siis oikeudelliselta kannalta varsin tärkeätä. Näissä suhteissa Kivimäen työ on ollut varmaankin antoisaa. Mutta tärkeimmän huomion tässäkin yhteydessä vaatinee kuitenkin Kivimäen toiminta itsenäisyysaikamme pitkäaikaisimman hallituksen pääministerinä vuosina 1932—36.

Tästä Kivimäen hallituksesta historian kirjoittaja on todennut, että vaikka siinä oli miehiä kaikista porvarillisista puolueista, ei se kuitenkaan ollut erityisesti minkään puolueen tai puolueyhymän hallitus. Se oli kokoonpanoltaan yleisporvarillinen, mutta ei ehkä tässäkään mielessä luonteeltaan varsinainen puoluehallitus. Sitä voitaneen arvioida enemmän kuin useata muuta hallitusta johtajansa hallitukseksi, joka toimi ja säilytti asemansa enemmän johtajansa arvovallan ja aikaansaannoksiensa merkityksen perusteella kuin puoluehalli-

tuksille on tavallista. Sen vaikea tehtävä oli hoitaa juuri vallinneen taloudellisen lamakauden jälkiselvittelyt. Sillä oli myös huomattava osuutensa mm. Helsingin yliopiston kielilojen järjestelyssä, minkä kautta se yritti saada aikaan rauhan eri kieliryhmien kesken. Samoin se koetti lainsäädäntö- ym. toimin rauhoittaa maassa vaikuttavia äärimmäisyysaineiksia ja se kaatui yrityksiinsä saada valtio- ja maanpetoksia koskevien kovennettujen lakien voimassaoloaikoja pidennetyksi. Muusta Kivimäen hallituksen toiminnasta mainittakoon tietoinen suuntautuminen Skandinaaviaan päin ja mm. yhteisten pohjoismaisten lainsäädäntötoimenpiteiden edistäminen. Tämän toiminnan tuloksena hallituksen vallassa ollessa syntyi mm. uusi periaatteiltaan yhteinen vakuutuslainsäädäntö.

Kivimäen valtiomiestoiminta ei kuitenkaan päättynyt tämän hallituksen kukistumiseen. Kun toinen maailmansota yllätti maamme ja kaikki voimat haluttiin yhdistää maan itsenäisyyden varjelemiseen, määrättiin Kivimäki Suomen lähettilääksi Berliiniin. Tässä tehtävässä hän toimi vuoteen 1944 asti. Lähinnä tämä toiminta mutta samalla ehkä tosiasiallisesti myös hänen aikaisempi toimintansa äärimmäisyysaineiksia vastaan, joihin toimintoihin ei ole syytä tässä enempää puuttua, saattoivat hänet jo seuraavana vuonna syytettyjen penkille sotasyylisyysoikeudessa ja sieltä, kuten tiedetään, noin kolmeksi vuodeksi vankilan porttien sisäpuolelle.

Kivimäki oli kiistämättä yksi 1930-luvun huomattavimpia poliitikkojamme. Jos talvisodan jälkeinen valtiollinen toimintamme olisi voinut tapahtua kaikista epäasiallisista vaikutteista vapaana, olisi hänellä, siinä kuin jollakulla muullakin, seuraavina aikoina ollut mahdollisuus kohota kaikkein tärkeimpiin asemiin maan hallitustoiminnassa.

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen hyväksi Kivimäki on toiminut monella tavoin. Hän on ollut auliisti käytettävissä, milloin yhdistys on tarvinnut esitelmöitsijää joko maaseudulla tai pääkaupungissa pidettyihin eri tilaisuuksiin. Hänen Lakimiehessä julkaisemansa monet tutkielmat ovat muodostaneet keskimääräisesti ehkä arvokkaimman osan

tämän aikakauskirjan nykyvuosien sisällöstä. Hän on myös yhdistyksen piirissä tehnyt arvovaltaisia aloitteita oikeuselämämme kehittämiseksi. Näistä syistä ja ennen kaikkea antaakseen tunnustuksen myös sille työlle, minkä Kivimäki yleensä oli tehnyt maan oikeuselämän hyväksi, Suomalainen Lakimiesyhdistys kutsuikin hänet v. 1951 kunniajäsenekseen.

Yksityiselämässään professori Kivimäki harrastaa erityisesti kirjallisuutta. Varsinkin elämäkerrat ovat hänelle, niin kuin niin monelle muullekin elämässään paljon ehtineelle henkilölle, erittäin mieluista luettavaa. Hän käy myös paljon teattereissa ja matkailu on hänen sydäntään lähellä. Hänen suurimmaksi harrastukseksi on kuitenkin ehkä muodostunut kävely. Sanotaan, että hän on miltei »sairas», ellei hän saa kävellä vähintään 3—4 tuntia päivässä.

Professori Kivimäen kohtalot ja kokemukset hänen pitkänä elin-aikanaan ovat olleet moninaiset ja vaiherikkaat. Oman lahjakkuutensa ja tarmokkuutensa voimalla — ei laskelmoivalla eikä kansaa liehakoi-valla toiminnalla — hän on hankkinut itselleen sen aseman, joka hänellä maassa on ollut ja nyt on. Hän on isänmaan asioissa toimiessaan joutunut henkilökohtaisesti uhraamaan enemmän kuin useimmat muut, ei tosin niin paljon kuin ne monet kymmenettuhannet, jotka ovat joutu-neet maan puolesta antamaan kaikkensa, mutta kuitenkin enemmän kuin yleensä muut kansalaiset. Tämän saanee todeta, vaikka isänmaan hyväksi tehtyjä uhrauksia onkin vaikeata konkreettisesti havaittavin tunnusmerkein mitata. Ja vieväthän kaikki tiet Roomaan ja kullakin niistä on omat vaikeutensa ja kärsimyksensä. Niidenkin, jotka isän-maan palveluksessa toimiessaan taivaltavat hiukan toisia teitä, täytyy oppia ymmärtämään ja kunnioittamaan jokaisen muunkin tien käyttäjää, jonka yksinomaisena ohjeena on vain maan ja kansan paras. Professori Kivimäessä me kunnioitamme maan palveluksessa harmaantunutta hen-kisen voiman ja tasapainoitettun älyn miestä, jonka vertaisia näissä omi-naisuuksissa on vain harvoja.

Niihin moniin kunnioituksen osoituksiin, ja onnitteluihin, joita pro-fessori Kivimäelle hänen 70-vuotispäivänään esitetään, on myös Suoma-

lainen. Lakimiesyhdistys tämän teoksen toimittamalla tahtonut yhtyä ja niihin yhtyy varmaan myös maan koko lakimieskunta, mukaan lukien myös ne, jotka ovat toiminnassaan joutuneet joitakin asioita katselemaan jossakin määrin toisesta näkökulmasta kuin hän.

A a r n e R e k o l a .